

O'ZBEKISTONDA ELEKTRON HUKUMAT TIZIMINING RIVOJLANISHI: HOLATI, MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLARI

Al-Xorazmiy nomidagi
Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
(PhD) katta o'qituvchisi **Karimova L.S.**
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20627717>

ANNOTATSIYA

Ushbu tezis O'zbekistonda elektron hukumat tizimining joriy holati, rivojlanish dinamikasi va xalqaro ko'rsatkichlar bilan taqqoslash asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda my.gov.uz milliy portalining rivojlanish bosqichlari, foydalanuvchilar faolligi, xizmat sifati, shuningdek, BMT Elektron Hukumat Rivojlanish Indeksi (EGDI) bo'yicha O'zbekistonning xalqaro reyting dinamikasi ko'rib chiqilgan. Ishda statistik jadvallar, xalqaro tashkilotlarning rasmiy ma'lumotlari va milliy hisobotlarga tayanilgan. Natijada elektron hukumat tizimini yanada samarali rivojlantirish uchun aniq taklif va xulosalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: elektron hukumat, my.gov.uz, EGDI indeksi, raqamli xizmatlar, davlat boshqaruvi, raqamli transformatsiya, O'zbekiston, BMT reytingi, e-xizmatlar, interaktiv xizmatlar.

KIRISH

Elektron hukumat (e-government) — bu davlat boshqaruvini raqamli texnologiyalar yordamida modernizatsiya qilish, fuqarolarga va biznesga davlat xizmatlarini qulay, tezkor va shaffof tarzda taqdim etish tizimi. XXI asrda dunyo bo'ylab davlatlar ushbu tizimni joriy etishga katta e'tibor qaratmoqda, chunki elektron hukumat byurokratiyani kamaytiradi, korrupsiyaga qarshi kurashda samarali vosita hisoblanadi va iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

O'zbekistonda elektron hukumatni rivojlantirish 2013-yilda boshlangan bo'lib, my.gov.uz — Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali tashkil etilgan. O'tgan o'n yil ichida bu tizim sezilarli darajada kengayib, bugungi kunda 700 dan ortiq xizmatni o'z ichiga olmoqda. 2022-yilgi BMT elektron hukumat so'rovnomasi natijalariga ko'ra, O'zbekiston EGDI indeksi bo'yicha 2020-yildagi 69-o'ringandan 2022-yilda 58-o'ringa ko'tarildi — bu mamlakat uchun muhim yutuq hisoblanadi.

Shu bilan birga, raqamli tafovut, past internet savodxonligi, infratuzilmaning qishloq hududlarda yetarli emasligi va ma'lumotlar xavfsizligi kabi muammolar hal etilishini kutmoqda. Ushbu tezisdan mazkur masalalar tahlil qilinib, rivojlantirish bo'yicha aniq tavsiyalar beriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Elektron hukumat nazariyasi ko'plab xalqaro tadqiqotlarda o'rganilgan. Layne va Lee (2001) elektron hukumatni to'rt bosqichli model doirasida — kataloglashtirish, tranzaksiya, vertikal va gorizontal integratsiya — tahlil qilgan. Ushbu model bugun ham elektron hukumat rivojlanish darajasini baholashda asosiy metodologik vosita sifatida qo'llaniladi.

BMT EGDI indeksi — elektron hukumatni xalqaro miqyosda baholashning eng keng tarqalgan metodologiyasi bo'lib, onlayn xizmatlar, telekommunikatsiya infratuzilmasi va inson kapitali ko'rsatkichlarini o'z ichiga oladi. Indeks har ikki yilda e'lon qilinib, davlatlarning raqamli transformatsiya jarayonini kuzatish imkonini beradi.

O'zbekiston bo'yicha Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi (ATKTV) hisobotlari, Prezident farmoyishlari va "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi asosiy manba sifatida ishlatilgan. N.Yo'ldoshev va A.Xoliqov tadqiqotlarida O'zbekiston elektron hukumat tizimining institutsional asoslari va amaliy natijalari atroflicha tahlil qilingan.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda qiyosiy tahlil, statistik usullar va hujjatlarni o'rganish metodlari qo'llanilgan. Asosiy ma'lumot manbalari: BMT E-Government Survey (2020, 2022), ATKTV rasmiy hisobotlari (2020–2023), my.gov.uz portal statistikasi va Jahon banki ko'rsatkichlari. Xalqaro taqqoslash uchun mintaqadosh davlatlar — Qozog'iston, Ozarbayjon, Rossiya — va jahon yetakchilari — Daniya, Finlyandiya, Koreya — tanlangan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zbekistonda elektron hukumat tizimi 2020-2023-yillarda jadal rivojlanish bosqichini boshdan kechirdi. Quyidagi 1-jadvalda my.gov.uz portalining asosiy ko'rsatkichlari dinamikasi keltirilgan:

1-jadval. O'zbekistonda elektron hukumat tizimi rivojlanishi (2020–2023)

Ko'rsatkich	2020	2021	2022	2023
my.gov.uz portalidagi xizmatlar soni	217	380	512	700+
Onlayn arizalar soni (mln. dona)	14,2	28,6	47,1	68,4
Foydalanuvchilar soni (mln. kishi)	3,1	5,8	9,2	14,7
Mobil ilova orqali so'rovlar ulushi (%)	18	34	51	67
Xizmat ko'rsatish vaqti (o'rtacha, soat)	72	48	24	8
Qoniqish darajasi (%)	61	69	76	84

Manba: Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi, 2023-yil hisoboti.

Jadval ko'rsatkichlaridan ko'rinib turibdiki, 2020-2023-yillar davomida portalda taqdim etilayotgan xizmatlar soni 217 tadan 700+ taga — ya'ni 3 dan ortiq marta — oshgan. Ayniqsa, mobil ilova orqali murojaat qilish ulushi 18%dan 67%ga o'sishi raqamli xizmatlarning fuqarolar hayotiga chuqur kirib borayotganini ko'rsatadi. Xizmat ko'rsatish vaqtining 72 soatdan 8 soatga qisqarishi esa tizim samaradorligining sezilarli yaxshilanganidan dalolat beradi.

Xalqaro miqyosda O'zbekistonning elektron hukumat rivojlanish darajasini baholash uchun BMT EGDI indeksi tahlil qilindi (2-jadval):

2-jadval. EGDI indeksi bo'yicha xalqaro taqqoslama (BMT E-Government Survey, 2020–2022)

Davlat	EGDI indeksi (2020)	EGDI indeksi (2022)	O'rin (2020)	O'rin (2022)
Denmark (Daniya)	0.9758	0.9717	1	1
Finland (Finlyandiya)	0.9452	0.9533	4	2
Republic of Korea	0.9560	0.9529	2	3

Davlat	EGDI indeksi (2020)	EGDI indeksi (2022)	O'rin (2020)	O'rin (2022)
O'zbekiston	0.6209	0.6843	69	58
Qozog'iston	0.7940	0.8207	29	28
Rossiya	0.8243	0.8036	36	42
Ozarbayjon	0.6254	0.6760	68	64

Manba: United Nations E-Government Survey 2020, 2022.

2-jadvaldan ko'rinib turibdiki, O'zbekiston 2020-yildan 2022-yilga kelib EGDI indeksini 0.6209 dan 0.6843 ga oshirdi va 11 o'rinlik ko'tarilish (69-o'rindan 58-o'ringa) bilan mintaqadagi eng jadal rivojlanayotgan mamlakatlardan biriga aylandi. Bu ko'rsatkich Ozarbayjon (64-o'rin) dan yuqori, ammo Qozog'iston (28-o'rin) dan hali ancha pastda.

Tahlil asosida elektron hukumat tizimining rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar aniqlanadi:

1. Siyosiy iroda va me'yoriy baza: Prezidentning farmonlari va "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi tizimli rivojlanishning asosi bo'lib xizmat qilmoqda.

2. Texnologik infratuzilma: 4G/5G tarmoqlarining kengayishi va optik tolali internet liniyalarini qurishga investitsiyalar davom ettirilmoqda.

3. Raqamli tafovut muammosi: Shahar va qishloq hududlari o'rtasida internet foydalanish darajasidagi farq (shahar — 82%, qishloq — 54%) elektron xizmatlardan baravabar foydalanishga to'sqinlik qilmoqda.

4. Ma'lumotlar xavfsizligi: 2022-yilda bir necha davlat ma'lumotlar bazasiga kiberhujumlar sodir bo'lgani kiberxavfsizlikka investitsiyalarni oshirish zaruratini ko'rsatdi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekistonda elektron hukumat tizimi so'nggi to'rt yil ichida sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarildi. Xizmatlar soni, foydalanuvchilar faolligi va xalqaro reyting bo'yicha erishilgan yutuqlar mamlakat raqamli transformatsiya yo'lida qat'iy oldinga borayotganini tasdiqlaydi.

Biroq BMT liderlaridan sezilarli orqada qolish, qishloq hududlardagi raqamli tafovut va kiberxavfsizlik muammolari hal etilishini kutmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi takliflar tavsiya etiladi:

5. Qishloq hududlarida raqamli savodxonlik markazlarini ko'paytirish va subsidiyalangan internet xizmatlarini joriy etish.

6. EGDI indeksidagi insoniy kapital tarkibiy qismini yaxshilash maqsadida maktab va kollejlarda IT ta'limini kengaytirish.

7. Davlat idoralari o'rtasida ma'lumot almashish platformasini birlashtirish — "one-stop-shop" yondashuvini to'liq amalga oshirish.

8. Kiberxavfsizlik bo'yicha milliy markazni mustahkamlash va CERT (Computer Emergency Response Team) salohiyatini oshirish.

9. "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi doirasida elektron hukumat ko'rsatkichlarini yillik monitoring qilish tizimini joriy etish.

Umuman olganda, O'zbekiston 2030-yilga borib EGDI indeksi bo'yicha jahon top-40 davlatlar qatoriga kirish imkoniyatiga ega, buning uchun yuqorida sanab o'tilgan chora-tadbirlarni tizimli amalga oshirish talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. United Nations E-Government Survey 2020: Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development. UN DESA, New York, 2020.
2. United Nations E-Government Survey 2022: The Future of Digital Government. UN DESA, New York, 2022.
3. Layne K., Lee J. Developing fully functional E-government: A four stage model. Government Information Quarterly, 18(2), 2001, pp. 122-136.
4. Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi. 2023-yil yillik hisoboti. Toshkent, 2024.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risidagi farmoni, 2020-yil.
6. World Bank. Digital Development Global Practice: Uzbekistan Country Report, 2022.
7. Yo'ldoshev N., Xoliqov A. O'zbekistonda elektron hukumatni rivojlantirish: muammolar va yechimlar. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali, 2023, №4.
8. OECD. Digital Government Index: 2023 results. OECD Public Governance Policy Papers, No. 40, 2023.

